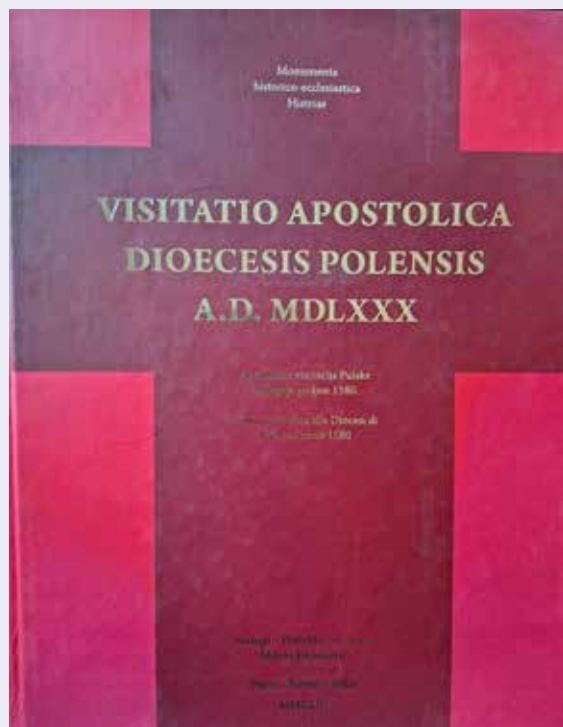

Vlasta Zajec

Monumentalno izdanje
važnoga povijesnog
izvora

Visitatio apostolica dioecesis polensis episcopi Augustini Valerii A. D. MDLXXX // Apostolska vizitacija pulske biskupije biskupa Augustina Valiera 1580. godine // Visita apostolica alla diocesi di Pola del vescovo Agostino Valier nell'anno 1580 (nakladnički niz: *Monumenta historico-ecclesiastica Histriae/Povijesno-crkveni spomenici Istre/Monumenti storico-ecclesiastici dell'Istria*), prir. Milena Joksimović, Pazin – Poreč – Pula: Državni Arhiv u Pazinu, Josip Turčinović d.o.o., Porečka i Pulska biskupija, Istarska županija, Arheološki muzej Istre, 2023., 865 str.

ISBN 9789537640484 (Državni arhiv u Pazinu)

ISBN 9789535628873 (Porečka i Pulska biskupija)

ISBN 9789538082641 (Arheološki muzej Istre)

Početkom 2023., kao prvi naslov nakladničkog niza *Povijesno-crkveni spomenici Istre*, objavljeno je djelo *Apostolska vizitacija pulske biskupije biskupa Augustina Valiera 1580. godine*, koje je priredila povjesničarka Milena Joksimović. Izdanje donosi prijepis teksta vizitacija, čiji je izvornik pisan pretežno na latinskom jeziku, te usporedne prijevode na hrvatski i talijanski jezik, uz pripadajući kritički aparat i informacijska pomagala.

Veronski biskup Augustin Valier (1531. – 1606.) apostolsku je vizitaciju pulske biskupije obavio 1579. i 1580. po nalogu pape Grgura XIII. U istom je razdoblju vizitirao još nekoliko istarskih biskupija (porečku, novigradsku, kopersku i tršćansku), područje Dalmacije te Chioggiu, a potom gradove Veneciju, Mantovu, Padovu i Vicenzu. Kao što je poznato, uloga vizitacija, kako pastoralnih koje biskupi provode na području vlastitih biskupija tako i apostolskih koje se na temelju papina zahtjeva provode na području pod upravom drugog biskupa, u razdoblju nakon Tridentskog koncila postaje osobito važna te će one, kako ističe i priređivačica Milena Joksimović, postati „jedno od glavnih oruđa za primjenu odluka tridentske obnove”. Njima je, osobito apostolskim vizitacijama koje su po svojoj naravi iscrpnije od pastoralnih, redovito obuhvaćen širok raspon društvenih i crkvenih pojava i zbivanja, što ih čini prvorazrednim povijesnim vrednom za istraživače društvenih i humanističkih znanosti. Kao prve apostolske vizitacije obavljene na području Istre nakon Tridenta, Valierove su vizitacije posebno važne.

U uvodnim tekstovima, koje potpisuje priređivačica izdanja, podrobno je prikazan kontekst nastanka Valierovih vizitacija, fizička i sadržajna obilježja spisa te njihova historiografska važnost, a daju se i obrazloženja primijenjenih metodoloških i egdotičkih (arheografskih) postupaka. Ističe se pritom osobita umješnost autorice da složenu strukturu rukopisa i njihovih naknadnih izmjena tijekom povijesti prikaže na temeljit i pregledan način. Vizitacijski spisi sačuvani su u dvije inačice – opširnija se čuva u biskupijskom arhivu u Veroni (*Archivio storico Diocesi di Verona*) koji je osnovao sam biskup Valier. Godine 2020. spis je digitaliziran te je dostupan javnosti na mrežnim stranicama veronskoga dijecezanskog arhiva. Druga je inačica čistopis veronskog spisa koji je poslan u Rim, a pohranjen je u Apostolskom vaticanском arhivu. Na njoj se temelji prijepis te prateći dvojezični prijevod koji čine središnji dio knjige. U nekoliko dodataka predstavljeni su i spisi koji se nalaze u veronskoj inačici, ali su iz rimske izostavljeni. Među njima se važnošću za povjesničare umjetnosti ističe spis s opisom labinskih kapela, kao i onaj s opisom stanja riječke crkve o kojem su njezini predstavnici morali podnijeti izvješće u Labinu, s obzirom na to da se Rijeka, u to doba pod vlašću Habsburgovaca, nije mogla neposredno vizitirati. Knjiga je opremljena i *Glosarom* u kojem su pitanje opisani i objašnjeni odabrani pojmovi iz vizitacijskih spisa – njihov izbor, koji uključuje i brojne široko poznate pojmove, govori o nastojanju priređivačice odnosno izdavača da se sadržaj ove knjige učini pristupačnim i širem krugu zainteresiranih čitatelja. Vrijedan doprinos predstav-

lja pomno sastavljen *Prozopografski vodič*, odnosno abecedarij svih osoba spomenutih u obrađenim Valierovim vizitacijskim spisima, u kojima se navode i neka imena koja u njima nisu zabilježena, a koje je autorica uspjela imenovati na temelju drugih izvora. Izdanje je opremljeno četirima kazalima: predmetnim, kazalom toponima, kazalom crkava, kapele, ubožnica, bratovština i oltara te kazalom osoba.

Iznimna vrijednost vizitacijskih izvještaja kao izvora za istraživače s područja povijesnih znanosti već je odavno dobro poznata, jednako kao i činjenica da kompetentno korištenje izvora takve vrste pretpostavlja brojna specijalistička znanja i vještine, u prvom redu dobro poznavanje latinskog jezika, kojima, međutim, stručnjaci sve rjeđe raspolažu u dostatnoj mjeri. Također, fizička je dostupnost izvornih spisa vizitacijskih izvještaja često ograničena, a njihovo istraživanje u pravilu pretpostavlja znatnije vremenske i financijske resurse. Zbog toga je svako publiciranje tekstova vizitacija posebno dragocjeno za istraživače, osobito kada su popraćeni prijevodom. Na činjenicu iščezavajućeg poznavanja klasičnih jezika osvrnula se i priređivačica knjige, konstatirajući da su „vremena kada je akademsko ili barem humanističko obrazovanje podrazumijevalo solidno poznavanje klasičnih jezika” odavno prošla, pritom naglašavajući da je prevođenje vizitacijskih spisa „osnovni preduvjet da spomenuta vrela postanu zaista dostupna i razumljiva znanstvenoj, ali i široj javnosti”. Prevođenje takvog teksta vrlo je zahtjevan zadatak i pretpostavlja temeljito poznavanje konteksta, a potrebna je i suradnja sa stručnjacima raznolikih specijalizacija. Kada je riječ o

opisima sakralnog inventara, mogu se uočiti stanovite nedosljednosti u prevođenju, kako u hrvatskom tako i u talijanskom prijevodu, no valja reći da to ne umanjuje važnost i korisnost ovog izdanja. Knjiga je opremljena većim brojem ilustracija, što je, po svemu sudeći, motivirano željom da se proširi doseg njezine recepcije. Nažalost, njihova kakvoća u pojedinim primjerima nije zadovoljavajuća (neoštre su ili izrazito rasterizirane), što narušava ukupni dojam ovog luksuznog izdanja.

Knjiga Valierovih pulskih vizitacija prvi je naslov od najavljena četiri – u planu je objavljivanje, prema istom modelu, i Valierovih vizitacija za porečku, novigradsku te tršćansku biskupiju, što će pružiti zaokruženiju, iako, zbog nemogućnosti vizitiranja habsburškog dijela Istre, ne u potpunosti cjelovitu sliku istarske društvene i kulturne zbilje u doba oko 1580. godine i uvelike olakšati put budućim istraživačima. Nadamo se da će u novopokrenutoj nakladničkoj seriji *Povijesno-crkveni spomenici Istre* na jednak način biti obrađeni i neki drugi važni povijesni izvori. Uz podjednako ambiciozno zamišljenu nakladničku seriju *Umjetnička baština istarske crkve* u kojoj su dosad objavljena dva naslova posvećena kiparstvu, Istra u zahtjevnom zadatku stručne obrade i prezentacije svoje povijesne i kulturne baštine krupnim koracima kroči naprijed. Slične bismo pomake voljeli vidjeti i drugdje u Hrvatskoj. ✕